

Чёрине йывар хуйхә пуссан та...

Чаваш хёраамне мухтаса, савса, чысласа мён чухлө ыра сәмах каламан пулө ку таранччен. Чылайыан вёсем, маттур хёраамсем. Вёсен

Светтуй Татианан пекех пуллә темелле. Сирёп кәмәллә хёр хайён телейне ют ял каччипе мар, хайсен яләнчи Элексей ятлә кёрнеклө

хушшинче вара Татьяна Николаевна Николаеван ячө пирёншён, Муркаш тарәнчисемшён, чи сумли тесен те йанаш мар пулө.

Сак чаваш хёраамё сакәр паттар ывал үстерсе пурне те Таван сёр-шиван Аслә вәршине асатнә. 1881 сұлта январён 25-мешёне суралнаскер, Исетерккө яләнчи ятлә-сумлә та ыра сынсенчен пёри пуллә вәл. Шәпи вара

те ыра кәмәллә каччапа тупассине шаннә. Саванпа та хайне сұрашине пәхмасарах, килтисене систермесёр хайён пурләхне савнийён килне кусарат. Ытла та маттур пуллә илемлө сән-питлө, яштака келеткеллө, килне пәхмалла хёр. Нарспи үснө тейён Исетерккө яләнче.

Мәшәр малтанах ашшө-амәшөн киләнчех пурәннә. Икө ачи – Григорий, кайран

Александр – суралнә хысқан вара төп килёнчен уйралса тухса уйрам хушаләх саварма вай ситернө. Ватам хресченсен шутне көнө сөмьен пуянләхө 8 ывалёнче пуллә. Ачисене ачаранах өсе вөрентсе-хәнхтарса үстернө, саванпах ывалёсем те пёр-пёрне итлесе, хисеплесе ситённө...

Татьяна Николаевна Алексей Илларионович Таван сёр-шиван Аслә вәршине 8 ывалне те пёрин хысқан теприне асатассө. Ачисен сұравёсене мөнле чатмасаран кётнө пулө амәшө! Анчах сұрусемпе пёрле 4 сұл хушшинче 4 ывалён вилни синчен ёнентерекен хучёсем килсе тарассө. Чәтма сук пысак хуйхә амәшөшөн! Исетерккө яләнче пурәнкан Валентина Николаевна Илларионова хайён аса илөвёсенче Татьяна Николаевна почальон килсе хут тыттарасран хәрасах тәни синчен каланине те асанат. Салтак амәшөн чөри хуйхә айёнчен тухайман та урәх. 1945 сұлта упәшки те сөре кёрет. Пётём йыварләх хёраам сине юлать.

«Сёрне-кунне пөлмесёр ёслет Татьяна Николаевна. Пысак сухат пири шулма вәхәт та ан пултәр тенө пул сав. Килти хушаләхра сурәхсем йышлә усары, ывалёсем валли алсиш-чәлха сыхса ярат, колхозра тарашат, ял халәхө валли 70 литрлә хуранпа апат пёсерсе валесет... Тыра вырма вәхәт ситсен, те алли-ури сәмәл пулләран, те өсө

әнәслә йөркенесе пынәран, ял халәхө хисеплесе апа пёрремөш келте вырса сыхса пуслама шаннә», – сәпла аса илет Татьяна Николаевнә сумләхне Валентина Никандровна.

Вәрсә хысқан 4 ывалө чөрө юлнә: Александр, Родион, Фрол, Михаил. Фрол, йывар суранланаскер, киле курса сөс кайнә. Амәшө апа урәх курман...

Вәрәм ёмөр пурәннә Татьяна Николаевна – 91 сұл. Сав тери тирпейлө, йаваш кәмәллә, сирёп, хайне вишере тытма пөлөкен чаваш хёраамё пуллә вәл. Мухтанаси, ятласса-вәрсә, шавласа сұресси унән йәлинче пулман. Йывар хуйхәллә хёраама ташласа-саваннине те курман ял халәхө.

Сак хисеплө хёраама сума суса Аслә Сөнтөрү кунө 30 сұл ситнине халалласа ялта обелиск уснә. «Здесь будет установлен памятник Татьяне Николаевне Николаевой – матери, родившей и воспитавшей восьмерых участников Великой Отечественной войны и не дождавшейся с поля боя четверых, в том числе Героя Советского Союза Г.А. Алексеева» тесе сұрнә ун сине. Вәл вәхәтра хёраама асанса лартнә обелиск Чаваш Республикинче урәх пулман. 1984 сұлта вара Исетерккө яләнче (обелиск вырәнчө мар) мәнаслә паләк сакәр ывалён амәшө ячөпе сөклөнни чәннипех те тивёслө.

Н. НИКОЛАЕВА.

Чунёпе ваталмасть ветеран

Илья Иванович Стапкеев – Мән Сөнтөр ял тарәхне кёрекен Мән Хураска яләнчен. 1925 сұлта суралнә вәл. Анча ниепле те апа 85 сұлта тесе калаймән.

Апла пулин те иртнө вәрсә терт-нушине вәл вәхәтри яшсөмпе пёрлех унән та чәтса-түссе ирттерме тивнө.

Илья Стапкеева 18 сұл тултарнә май 1943 сұлта ашшө-амәшө, таван-пөлөшө юлнә вәрсә хирне асатнә. Унччен вара таван колхоз уй-хирөнчө кунне-сөрне пёмесёр Сөнтөрөвө сывхартасишөн сине тарса ёслөнө.

Пёрремөш Украина фронтөнчө сәпәсма тивнө унән нимөс захватчикөсемпе. Аманнә, 1945 сұлта таван килне тавраннә. Илья Иванович халө те активлә пурнәспа пурәнат. Вәл шулта төрлө мероприяисем ирттернө чухне – вөрөнекенсен кётнө хәни.

Акә нумаях пулмасть районти Культура сұртөнчө район администрацийён пусләхө сүмөнчи ветерансен тата старейшинәсен канәшөсен анлә ларәвө иртрө. Унта та хутшәнма тивёсрө ветеран.

– Аслә Сөнтөрү кунне 65-мөш хут кётсе илсе паллә тума түр килнишөн Турра тав таватәп, – тет вөшәп.

В. ШАПОШНИКОВ.

Сән үкерчөкре: И.И. Стапкеев ветеран.

Автор сән үкерчөкө.

Сәмахәм – аттем пирики

Малтанах савна каласа хәварасшән. Аслә Отечественнәй вәрсәра Сөнтөрү тунәранпа вәхәт иртнө сөмөн иртсөх пырат. Кәсал вара унтанпа 65 сұл ситет. Сәпах та сак иртнө вәрсән нуши, терт-асапө, тыл өсчөнөсен хастарләхө ниҳәсан та пирён асран тухмөс.

Кунпа пёрлех тата хыпарсәр сұхалнә салтаксем мөн чухлө пуллә-ши? Вёсен шәпи пирики эпир нимөн те пөлместпёр. Пурәнассө-и вёсем, пурәнмассө пулсан вилнө-и, аста пытарнә? «Аста пытарни паллә мар» тесе хыпарланисен шүтөнчө мөн чухлө-ши пирён ентөшөсен те усәмсәр шәпи? Анча та сәпла калассө вөт-ха: «Ташманпа сәпәсса паттарсен вилөмөпе пу сұхә юлашки салтака тирпейлесе пытармасәр вәрсә чарәннә теме йывәр».

Республикара тухса таракан «Хыпар» хастратра «Камсем вёсем? Халлөхө паллә мар» статья кун сүти курнәччө. Кунта Пушкәрт Республикаринчә тутар чөлхипө

90 сұл тухса таракан «Кызыл тан» хастрат пирики те асанни пурччө. Асаннә хастрат ятсәр-шивсәр, аста пытарнине тупса паләртман салтаксен ячөсене тупса паләртассипө пысак өс туса ирттерет иккен. Кунти коллектив ситөнөкен әрава патриотизмла воспитани парассипө төллөвлө ёслесе пырать, шефа илнө вәрсә тата тыл ветеранөсемпе пёрле төрлөрен аксисем йөркелет.

Хастрат төп редакторө Ф. Фатхтдинов Чаваш Ен Президенчө Н.В. Федоров ячөпе янә сұравёнчө сәпла асанать:

«Пушкәрт Республикинчө фронт тарәхө пулман, унта херү сәпәсусем пыман. Сәпах та кунта Таван сёршив вәрсипө сыхәннә сәваплә вырән сахал мар, вёсем эвакогоспитальсем пуллә, – сұрать Фаит Камилевич. – «Кызыл тан» хастрат редакцияён журналисөсем ыра пусару турөс: республика территорияёнчи госпитальсенчө сипленнө чухне йывәр сурансене пула

вилнө салтаксене пытарнә сәвасенчи паттарсен, вёсен йышөнчө Чаваш Республикинчө ирсөр ташманпа сәпәсма кайнисем те пур, пурнәс сұл-йөрне усәмлатма тата вёсен сывәх сыннисене тупса паләртас төлөшө ёслөссө».

Сәпла вара эпир асаннә хастрат редакцияён журналисөсем пуләшнине хамәрән аттен пурнәс шәпи пирики те пөлме пултартәмәр. Унта пирён атте пирики те асанни пур. Апа Андрей Романович Романов тесе чөннө. Вәл Елшик яләнчен. 1894 сұлта суралнә. Эпир сөмьере 5 ача пуллә. Апа ун чухнехи Советски районөнчи сар комиссариатөнчө 1942 сұлта сәра илнө. Рядовой салтак пулса сәпәснә. Сурансене пула 1943 сұлхи июнө 12-мөшөнчө 2576 номерлө эвакогоспитальте пурнәсран уйралса кайнә. Хысқан апа Пушкәрт Республикин Алышев районөнчи Шафраново чукун сұл станцияё сывәхөнчи сәва сине пытарнә. Аттемөр пирики пөлме пуләш-

нәшән манән та хастрат журналисөсене пысак тав сәмахө калас килет.

Эпө халө 80 сұлта ёнтө. 1930 сұлхи мартнә 28-мөшөнчө суралнә. Вәрсән йывәр сүлөсене питө лайхә аставатәп. Фронтри пекех, тытра та сәмәл пулман. Ачаллах кунне-сөрне пөлмесёр ёслөме тивнө. Ун чухне пирөн «Сатурн» ятлә аттен пурнәс шәпи пирики те пөлме пултартәмәр, акса-лартса хәвараттәмәр. Мәшәрпа Николай Алексеевич Петровпа 3 ача сұратса пәхса ситөнтөртөмөр.

Халө пирён пурнәс яләх темелле мар. Мирлө пурнәс-па 65 сұл пурәнатпәр. Нумаях пулмасть мәшәрпа иксө-мөре те Аслә Сөнтөрү тунәранпа 65 сұл ситнине халалланә юбилей медалөсем парса чысларөс. Тав сәмахө калас килет уншән. Апла пулин те вәрсә сүлөсем асран тухмассө.

Клавдия ПЕТРОВА,
тыл ёсчөнө.
Елшик ялө.

87 сұл тултарнә Григорий Никифорович Илугин Юнкә тарәхөнчө те, района та хисөпре. Таван сёр-шиван Аслә вәршинчи сәпәсусенчө пилөк хут амантнә апа. Пурпөр ура сине тарса сәпәсү хирнех васканә каччә.

васлансах переттөмөр», – аса илет ветеран, ун чухне 157-мөш артиллери полкне ертсе пынә каччә.

Сталинград патөнчи сәпәсүра апа ураран хытә амантассө. Харьков хулинчө госпитальте сипленнө хысқан

Сталинград патөнчи сәпәсү синчен ыйтсан, Григорий Никифорович нимөсөсен ир-каш пу сөклөме паман бомбежкисене, пур чух өсөмөлли шыв та пулманнине чөре витөр кәларсах аса илет. Сәкар патне те юхан шыван тепөр ене ише кәсса килмөлле пуллә. Куссүлө ахаль тухманни паллә ёнтө. Атл шывө темрен хаклә пуллә сав вәхәтра, сұрам хысчөнчө 35 километрта ларакан Сталинград та.

«Вырәс, чаваш, украинец, беларус, грузин... – пурте ташман хирөс сума-сумән сәпәснә, пысак сёр-шивә-мәрта пурәнкан төрлө халәхә пёрлөштерсе таван пекех туса хучө сав вәрсә. Сәпәсусенчө минәсем ситменни те пулкататчө. Мина ещөкөсем синчи «Чапаевский завод» тесе сұрнә этикеткәсене курсан, сав ещөкөсенчи минәсемпе хамәрәннисем тесе ха-

вара Григорий Никифорович запас полка кусарассө.

Эстони, Латви, Литва тата ытти ют сөрсөм... Аста кәна ташман хирөс сәпәсман пулө Юнкә каччи. «Вәрсә пөтнө кун каллех госпитальте пулма тиврө. Сөнтөрү кунне кётсе илме Турә сұрнә пулө», – тет Григорий Никифорович. Киле вәл 1945 сұлхи ноябрөн 7-мөшөнчө тавранат.

Вәрсәра хастарләхпа паттарләх кәтартнәран 2 степөнь Мухтав ордөнө, Хөрлө Сәлтәр ордөнө, 2 степөнь Отечественнәй вәрсә ордөнө тата чылай медалө илем те чыс кұрет паян ветерана. Сүлөсем сахал мар пулләран, сәкан вәрттәнләхне усса пама ыйтсан, Григорий Никифорович: «Кам ыра кәмәллә пурәнат», – тесе хуравларө.

Н. НИКОЛАЕВА.

Прокуратура материалөсем тарәх

Асәрхаттарма тиврө

«Аслә Отечественнәй вәрсә ветеранөсене сұрт-йөрпө тивөстерөсси синчен» Сакун вәя көнө май, район прокуратури ку төлөшө сынсене пурәнмалли сұрт-йөр условийөсене лайхәлатмаллисен учетне илессипө законодательство требованийөсене пәхәннине администраци төлөшө те, граждансем төлөшө те төрөслөсөх тарат.

Муркаш районөн территорияёнчө Аслә Отечественнәй вәрсән 109 инваличө тата участникө, сәпәсакан сар составне кёмен 12 сар сынни, Ленинград блокадин 1 сынни, вәрсәра вилнисен 454 сөмьө членө пурәнат. 2010 сұлхи майн 1-мөшө төлне пурәнмалли сұрт-йөр условийөсене лайхәлатмаллисен учетне 79 сынна илнө.

Граждансен прависене епле пурнәсланине паләртма пур ял тарәхөсенчө те вәрсә ветеранөсемпе инваличөсене, вәрсәра вилнисен сөмьө членөсене сұрт-йөр условийөсене лайхәлатмаллисен учетне илессин йөркинө

төрөслөрөмөр. Төрөслөв итогөсем кәтартса панә тарәх, хәш-пөр учөт документөсенчө сөмьө членөсем төлөшө кирлө документсем ситмөссө, заявлени сұраканән кәтегорине кәтартман.

Төрөслөвсем ирттернө май 12 ял тарәхөн пусләхө төлөшө ситменлөхсене пөтерме представленисем таратнә, ял тарәхөсен 11 специалистне дисциплинарлә майпа ответ тыттарнә.

Прокуратура төллөвлө ёслесе пынә май кәсәл сак вәхәта бюджет укси-тенкипе урәх төллөвлө уса курнә, чәннипех те сұрт-йөр условийөсене лайхәлатмаллисене учөтә илме килөшмен төслөхөсем пулман.

Район прокуратури ку енөпе малалла ёслесе пырать.
Э. СОКРАШКИН,
прокурорән аслә пулшаканө,
3-мөш класлә юрист.